Eduskunta
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

SuoraTyö Oy:n asiantuntijalausunto 28.11.2018
Asia: VNS 5/2018 vp Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 2. osa *Ratkaisuja työn murroksessa*

Yleistä

SuoraTyö Oy kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston tulevaisuusselonteon toisesta osasta ”Ratkaisuja työn murroksessa.”

Selonteon keskeisiin johtopäätöksiin kuuluu, että tulevaisuudessa työn tekemisen muodot ja työsuhteet moninaistuvat, työmarkkinoiden ja työelämän joustavuus lisääntyy ja toimeentuloon liittyvät kysymykset korostuvat. Nämä asiat edellyttävät muutoksia työelämään liittyvään lainsäädäntöön ja sosiaaliturvaan. SuoraTyö on samaa mieltä selonteon keskeisistä johtopäätöksistä ja pyrkii oman liiketoimintansa kautta edistämään joustavaa ja moninaista työelämää sekä työntekijälle että työn tarjoajalle yksinkertaisella ja reilulla tavalla.

Alusta- ja jakamistalouden myötä ihmiset yhä useammin työllistävät itsensä tai työskentelevät samaan aikaan useille työnantajille. Työnantaja ja työntekijä voivat olla eri puolilla maailmaa, eikä työntekijällä välttämättä ole perinteistä työpaikkaa tai työyhteisöä. Muutoksessa korostuu se, että yhä useammassa työsuhteessa tekijän työpanos on vain väliaikaisesti työnantajalla lainassa – ja useampi muukin työnantaja saattaa lainata tekijän osaamista ja panosta samaan aikaan. Työntekijän arvo ja samalla vastuu kasvavat. Alustataloudella parhaimmillaan hyödynnettynä voi olla positiivisia vaikutuksia perinteisesti matalapalkka-aloiksi miellettyjen työtehtävien tulotasoon. Kun tarjolla oleva työ tehdään alustojen kautta näkyväksi, niin tarjolla olevan ja teetetyn työn määrä ja hinta ratkeavat kysynnän ja tarjonnan välisen yhtälön kautta. Lisäksi nykyhetkessä monien em. alojen rahavirrat hukkuvat useisiin väliportaisiin, kun alustatalouden avulla näiden väliportaiden suorittamat tehtävät voidaan automatisoida. Alustataloudesta puhuttaessa käytetään liian usein esimerkkinä Uber-alustaa, joka pitää oikeuden hinnoittelusta itsellään.

Järkevästi säänneltynä tämä muutos on sekä työn tekijöille että teettäjille suuri mahdollisuus. Ihmisillä on mahdollisuus tehdä työtä aiempaa joustavammin ja monipuolisemmin. Työelämään kiinni pääseminen helpottuu, kun osaamisen ja motivaation voi ensin todistaa keikkatyön kautta. Suomessa on tutkitusti valtava määrä piilotyöpaikkoja ja toisaalta valtava hyödyntämätön osatyökykyisten joukko, joiden kohtaantoa alustojen avulla voidaan merkittävästi helpottaa. Työpanosta tarvitseva yritys tai ihminen saa oikean osaajan helposti ja sujuvasti, eikä työ jää tekemättä liian byrokratian tai perinteisiin rekrytointeihin liittyvän hitauden vuoksi. Samalla on kuitenkin huolehdittava, että uudenlaisia työsuhteita turvaa riittävä sääntely ja myös keikkatyöntekijöiden oikeudet turvataan. Myöskään osaamisen kehittäminen ei saa jäädä perinteisissä työsuhteissa olevien etuoikeudeksi, vaan sen pitää olla sujuvasti mahdollista myös keikkatyötä tekeville.

Muuttuvan työelämän painoarvoa politiikassa on kasvatettava

Työelämän murros on aikamme keskeisiä ilmiöitä. Tästä huolimatta politiikassa päähuomio keskittyy työmarkkinajärjestöjen välisiin ristiriitatilanteisiin, kuten esimerkiksi keskusteluun palkankorotuksien

suuruudesta. Perinteiset neuvotteluosapuolet katsovat Suomea vielä pitkälti teollisuusyhteiskuntana, jossa kellokorttilaitteen edessä on kymmenien metrien jono juuri ennen työvuoron päättymistä. Näiden asioiden merkitystä sopimusten piiriin kuuluville ihmisille ja yrityksille yhtään vähättelemättä fokusoituminen pelkästään tähän tematiikkaan jättää ulkopuolelle keskeiset tulevaisuuden työhön, kuten alustatalouteen, liittyvät asiat ja lainsäädännön muutostarpeet. On laajasti tunnistettua, että erityisesti globaaleilla työntekijämarkkinoilla menestyminen vaatii työntekijän vapautta valita missä ja milloin työnsä tekee.

Viime aikoina on puhuttu paljon ilmiöpohjaisesta valtionhallinnosta mm. Sitran ansiokkaiden aloitteiden pohjalta. SuoraTyö suhtautuu erittäin myönteisesti ajatukseen, että seuraava hallitusohjelma rakentuisi vahvasti maailmaa mullistavien ilmiöiden, kuten ilmastonmuutoksen ja työn murroksen ympärille. Nostamalla keskeiset yhteiskuntaa muuttavat ja politiikkatoimia vaativat ilmiöt politiikan tekemiseen keskiöön ne saisivat ansaitsemansa huomion ja resursoinnin.

Suomen on mahdollisuus nousta työn murroksessa kestävän ja reilun alustatalouden johtavaksi maaksi, mutta tämä vaatii merkittävää asennemuutosta työelämään ja alustatalouteen liittyvässä politiikassa. Kuten selonteossa on todettu, verkkoalustojen kautta tarjottavat keikkatyöt tulevat todennäköisesti yleistymään tulevaisuudessa. Mikäli asennemuutos politiikassa viivästyy, otamme merkittävän riskin, että ulkomailta käsin toimivat alustat yleistyvät ilman asianmukaista sääntelyä ja synnyttää kokonaan uuden harmaan talouden markkinan. Yleistyessään ilman oikeaa sääntelyä, tämän tyyppinen markkina ei vain vääristäisi kilpailua, vaan saattaisi alustojen kautta työtä tekevät ihmiset merkittävästi eriarvoiseen asemaan kokoaikaisessa työsuhteissa työskentelevien ihmisten kanssa.

Alustatalous oikein säänneltynä ei siis haasta yhteiskuntamme perusrakenteita, eikä meillä ole tarvetta uudelle alustatyöntekijän lainsäädännölliselle kehykselle, vaan alustat voivat parhaimmillaan toimia välineenä, jolla turvataan alustojen kautta työskentelevien työntekijöiden oikeudellinen asema. Tarkastelemalla lainsäädännön muutostarpeita kokonaisvaltaisemmin muuttuvan työelämän kannalta, ei pelkästään alustatalouden näkökulmasta, voimme välttää tilanteen työmarkkinoiden polarisoitumisesta jossa alustojen kautta tehty työ on alemmin arvostettua tai kilpailullisesti eri asemassa.

Julkinen sektori alustana ja alustojen käyttäjänä

Suomeen on viime vuosina syntynyt jo varsin mittava kotimaisten työn tekemisen ja teettämisen alustojen markkina. Markkinan syntymistä on edesauttanut erityisesti Verohallinnon avarakatseinen suhtautuminen ja uusi rajapintoihin pohjautuva palvelustrategia. Kansallinen tulorekisteri voisi parhaimmillaan palvella myös ulkomailta operoivia alustoja helppoon ja joustavaan tulojen ilmoittamiseen. Tärkeää on myös ymmärtää se, että alustan kautta tehtävästä työstä jää aina jälki johonkin, jolloin sääntelyn toteutumisen seuraaminen on huomattavasti helpompaa ja tehokkaampaa, kuin perinteisissä työsuhteissa. Työn tekemisen alustat tulisikin nähdä lähtökohtaisesti mieluummin mahdollisuutena kitkeä yhteiskunnasta harmaata taloutta, kuin keinona työnantajavelvoitteiden tai -kustannusten välttämiseen.

Kuten selvityksessä todetaan, alustat voisivat mahdollistaa joustavan tavan julkisen sektorin työvoimatarpeeseen. Alustat oikein käytettynä voivat tarjota myös mahdollisuuden työssä jaksamisen ja työhyvinvoinnin parantamiseen, jos esimerkiksi raskasta lastensuojelu- tai päihdetyötä tekevä työntekijä voisi alustaa hyödyntäen tehdä välillä muita, henkisesti kevyempiä tehtäviä.

Julkisella sektorilla on myös paljon aloja, joilla alustat voivat tarjota merkittäviä prosessikustannusten säästöjä. Erityisesti hoiva- ja opetusaloilla käytetään nykyisellääänkin paljon keikkatyöluonteista työvoimaa (sijaisia, määräaikaisia). Alustojen avulla tätä prosessikustannusta voidaan merkittävästi vähentää ja resursseja vapauttaa varsinaiseen työhön. Esimerkkinä jo lähes 90 % suomalaisista kunnista hallinnoi SuoraTyön kehittämän alustan avulla kokonaisuudessaan vammaisille järjestettävän henkilökohtaisen avun prosessit ja säästävät näin mittavia summia sekä voivat tarjota kuntalaisilleen parempaa palvelua.

Toimeentuloon liittyvä lainsäädäntö yhtenäiseksi kokonaisuudeksi

Uusien työn tekemisen muotojen kannalta keskeinen haaste on nykyisen lainsäädännön perusolettama, jonka mukaan työ tehdään yhdessä, toistaiseksi voimassa olevassa työsuhteessa. Sen päättyessä alkaa toinen pitkä työsuhde. Koko lainsäädännöllinen kehys pohjautuu binääriseen ajatteluun, jossa yksilölle on löydyttävä vain yksi siilo (opiskelija, työtön, työllinen, yrittäjä jne.). Erityisen jyrkkä dikotominen jaottelu on työttömän ja työllisen välillä, mikä on synnyttänyt **Suomeen EU:n syvimmän kuilun työttömyyden ja työllisyyden välille**. Merkittävä osa työvoimahallinnon resursseista kuluu oikean siilon etsimiseen, kun tarve voisi olla esimerkiksi henkilökohtaisten työnhakuedellytysten parantaminen.

Tulevaisuuden työelämässä pidemmät työsuhteet, keikkatyöt ja itsensä työllistäminen limittyvät yhä useamman kohdalla. Sekä työelämän lainsäädännön, työehtosopimusten, että sosiaaliturvan pitäisi huomioida tämä muutos ja mahdollistaa nykyistä joustavampi työelämä. Jotta tämä olisi mahdollista, työelämän sääntelyä ja sosiaaliturvaa tulisi katsoa ja kehittää yhtenä kokonaisuutena. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa **toimeentulokaari-**tyylistä uudistusta. Siinä koottaisiin tällä kaudella tehdyn liikennekaariuudistuksen tapaan toimeentuloon eri muodoissaan (työ, yrittäjyys, sosiaaliturva) liittyvä lainsäädäntö yhteen yhtenäiseen kokonaisuuteen. Kun toimeentulon eri osa-alueisiin liittyvää sääntelyä kehitettäisiin yhdessä eikä nykyiseen tapaan toisistaan erillään, pystyttäisiin teemaan liittyvä lainsäädäntö uudistamaan muuttuvan työelämän tarpeet huomioivaan kannustavaan suuntaan.

Työelämälainsäädäntöä on modernisoitava

Yksi esimerkki työelämäkysymysten liian vähäisestä painoarvosta politiikassa on työelämään liittyvä lainsäädäntö, joka on jämähtänyt menneisyyteen. Esimerkki tästä on työaikalain kokonaisuudistus, joka oli varsinainen pettymys. Työpaikkojen arkitodellisuutta on, että työaikalainsäädäntöä ei sen vanhanaikaisuudesta johtuen juuri noudateta – tätä eivät toivo työnantajat eivätkä työntekijät. Lainsäädäntö ei riittävästi huomioi esimerkiksi työntekijöiden jatkuvasti vahvistuvaa toivetta mahdollisuudesta muovata omaa työtään ja työntekoaikojaan yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti.

Seuraavan hallituksen olisi otettava työaikalainsäädäntö uudelleen pöydälle ja varmistettava, että lainsäädäntö paitsi vastaa nykyajan työelämää, myös mahdollistaa työelämän kehittymisen ja uudenlaiset työn tekemiset tavat, joista yhä useampi työntekijä ja työnantaja on kiinnostunut.

Lisätietoja:
Jani Laatikainen, SuoraTyö Oy:n toimitusjohtaja
044 023 1179
jani.laatikainen@suoratyo.fi